

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ירמיהו פרקים מ"ט-נ'

פרק מ"ט

פרק מ"ט כולל נבואות על חמש אומות. הפרק פותח בנבואה על חורבן עמון, שכנתה הצפונית של מואב, שנאבקה בשבטי ישראל שבעבר הירדן המזרחי (א-ו). לאחר מכן מופיעה נבואה על אדום השוכנת בדרומו של עבר הירדן (ז-כב). הנבואה השלישית עוסקת בדמשק הצפונית, בירת ממלכת ארם בעבר (כג-כז). לאחריה מופיעה נבואה על קיזר ושבטי נוודים נוספים שחיו במדבר הסורי-ערבי והוכו בידי נבוכדנאצר שתיים עשרה שנה לפני חורבן בית ראשון (כח-לג). הנבואה האחרונה בפרקנו עוסקת בממלכת עילם הרחוקה, ששכנה ממזרח לחידקל ובירתה היתה שושן (לד-לט).

1 לְבָנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר ה' הַבְּנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם יִרְשׁוּ אֵין לָרֶ' (א) - לשון בנינים/בנות שוזרת את הנבואה על עמון. עקבו אחריה ובחנו את הקשריה השונים בתיאור החטא ועונשו. מהו החטא המרכזי בו מתמקדת הנבואה על עמון? עמדו על חומרת החטא ועל הניסוח המיוחד בו נוקט הנביא לאור קשרי המשפחה הרחוקים שבין עמון, מבני לוט, לישראל.

2 וְאַחֲרֵי כֵן אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת בְּנֵי עַמּוֹן - אחדות מנבואות הפורענות על הגויים מסתיימות בנבואה על גאולתם ושיבתם לארצם (מצרים - מ"ז, כו; מואב - מ"ח, מז; עילם - מ"ט, לט). בכך מתהדקת הזיקה בין נבואות הפורענות והנחמה על ישראל לנבואות הפורענות והנחמה על הגויים. סביב זיקה זו התפתחה מחלוקת מרתקת בתקופת התנאים. עיינו במשנה הבאה ושימו לב לזיקה בין הנבואות על הגויים לנבואות על ישראל העולה מדברי רבן גמליאל, ולצעד הנוסף בזיקה ביניהן העולה מתוך דבריו של ר' יהושע:

"בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש. אמר להם: מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל: אסור אתה, אמר לו ר' יהושע: מותר אתה. א"ל רבן גמליאל: הכתוב אומר (דברים כג) 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי...'. אמר לו רבי יהושע: וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר (ישעיה ז) 'ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כביר יושבים'. א"ל רבן גמליאל: הכתוב אומר (ירמיה מט) 'ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון, וכבר חזרו. א"ל ר' יהושע: הכתוב אומר (עמוס ט) 'ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה' ועדיין לא שבו. התירוהו לבא בקהל." (משנה ידיים ד, ד)

פרק נ'

ספר הנבואות על הגויים נחתם בסדרת נבואות פורענות ארוכות על בבל בפרקים נ'-נ"א. הפורענות שתבוא על בבל שזורה בנבואות נחמה וגאולה לישראל. חורבנה הוא עונש ונקמה שמיימית על חורבן ישראל וחורבן היכל ה', והוא שיביא לגאולת ישראל ושיבתו לארצו.

3 כִּי עָלָה עֲלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן הוּא יִשִּׁית אֶת אֶרְצָהּ לְשִׁמְהָ (ג)

א) הפרק פותח בציון הכיוון שממנו יבוא חורבנה של בבל. למי מתייחס ציון זה?

ב) ציון כיוון דומה מופיע בנבואת הפורענות הראשונה של ירמיהו - בנבואת ההקדשה (א', יג-טו), וחוזר פעמים רבות לאורך ספרנו. שימו לב גם לדמיון המשמעותי בין תיאור הפורענות על בבל בפסוק מא בפרקנו לנבואת הפורענות על ישראל לעיל ו', כב. מה משמעות הדבר ביחס לפורענות על בבל?

4 בֵּין תִּיאֹרֵי חוֹרְבַן בָּבֶל שְׁזֹרֹת נְבוֹאוֹת עַל גְּאוֹלַת יִשְׂרָאֵל הַרוּוִיּוֹת דִּמּוּיִים מֵעוֹלָם רַעִיית הַצֵּאן (ו-ח; יז-יט).

א) פסוקים ו-ז מתארים את מצבם של ישראל, שהביא לחורבנם וכיליונם. עמדו על המשל והנמשל בפסוקים אלה. מיהו האחראי למצבם? שימו לב לניגוד שבין דברי הצרים (ז) לדברי ה' בתחילת הספר (ב', ג) ועמדו על שורש הניגוד ביניהם, העולה מן הפסוקים שבפרקנו. עיינו בקריאת הנביא לישראל בפסוק ח, ושימו לב לשינוי במגמה ובתפקיד ההנהגה (העתודים בתנ"ך הם הזכרים מובילי העדר).

ב) בפסוקים יז-יט נמשך הדימוי לצאן. על מי מוטלת האשמה על אבדן ישראל כאן, וכנגד זה מי יוביל את ישראל אל נווהו?

הרחבה

משלי צאן בנבואות ירמיהו

בדברי נביאים רבים מוצאים מדי פעם בפעם משלים מחיי הצאן ותיאורים של העדר והמרעה. אך עם זאת אין אף אחד מהם מרבה כירמיהו להכניס את חיי הרועים והצאן על כל תופעותיהם בכל דבריו ונבואותיו, בתחנותיו אל אלוהים ובשפך זעמו על הגויים... ירמיהו חדור כליל ברוח הרועה ואורח חייו, ובכל "הזדמנות" הם פורצים בדבריו. ההופעה הזאת, החוזרת ונשנית מפעם בפעם, אם במלים בודדות ואם בתיאור ממש, יכלה להיווצר רק אצל נביא אשר במשך שנים היה המרעה לחם חוקו ושותף חייו.

את המלחמה בין רועים לרועים - בין רועים שודדים ובין הרועים "בנאות השלום" (כ"ה, לז) - רואים אנו בביורו בפסוק אחר החוזר פעמיים בדברי ירמיהו: לראשונה בנבואה על חורבן אדום ו"יושבי תימן" (מ"ט, כ): 'לִכֵּן שָׁמְעוּ עֲצַת ה' אֲשֶׁר יָעַץ אֶל אֲדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל יִשְׁבֵי תִימָן אִם לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֵּאן אִם לֹא יִשִּׁים עֲלֵיהֶם נֹהָם'. ובפעם השניה בנבואת החורבן של בבל בפרק נ', מה: 'לִכֵּן שָׁמְעוּ עֲצַת ה' אֲשֶׁר יָעַץ אֶל בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל אֶרֶץ כְּשָׂדִים אִם לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֵּאן אִם לֹא יִשִּׁים עֲלֵיהֶם נֹהָם'. פסוק זה אשר קרא ירמיהו בשתי נבואות על שני עמים שונים, אף הוא נובע מתוך אותם המחוות אשר ראם או שמע עליהם. יש כאן ציור עובדתי של נוהג, שנהגו, כנראה, "אדירי הצאן" המנצחים, לשלוח את צעיריהם - הפעם לא למים. אלא... להתעלל ב"אדירי הצאן" יריביהם אשר נוצחו, ולהשמיד (אם על ידי מרעה בלא חשבון ואם בפעולת הרס) את הנווה אשר רעו בו. גם כאן אין להבחין בין המשל ונמשלו, אשר היו לאחדים בנפש הנביא. "צעירי הצאן" של האויב - נערי הרועים - יצטוו לפגוע לרעה באדירי הצאן המנוצחים, לסחבם ולהתעלל בהם.

המשך בעמוד הבא <

מכון חורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sodie Rennerl Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

02-5944555 • טל': perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

הרועה ועדרו טובלים לא רק מאויבים הולכי על שתיים. לא פחות גרועים מאלה הם האויבים הטבעיים - חיות-הטרף המתפרצות ממחבואיהן ליכות ב"סעודה שמנה" מתוך העדר הרועה לתומו. בנבואת הזעם על אדום הוא מתאר את אויבה (מ"ט, יט): 'הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל נֹה אֵיתָן כִּי אַרְגִּיעָה אֲרִיצָנוּ מֵעֲלֵיָהּ וּמִי בְּחֹר אֶלְיָהּ אֶפְקֹד כִּי מִי כְמוֹנֵי וּמִי יַעֲדֵנִי וּמִי זֶה רֹעֵה אֲשֶׁר יַעֲמֵד לְפָנָי וּמוֹפִיעָה לִפְנֵינוּ כָּל הַתְּמוּנָה הַמַּחְרִידָה שֶׁל הָאֲרִיָּה הַמְּגִיחַ עַל נוֹה הָרֹעִים (אֲשֶׁר נִדְמָה לָהֶם עַד עַתָּה כְּשֶׁלִּי וּבֹטָה) וְעוֹשָׂה שְׁמוֹת בְּעֶדְר. חֲרָדָה כִּזְאֵת הוּא מִנְבֵּא גַם לִבְבֶּל בְּבוֹא יוֹמָה (נ', מד). ועל עמו השדוד קורא הנביא הרועה (נ', יז): 'שֶׁה פְּזוֹכָה יִשְׂרָאֵל אֲכֹרִית הַדִּיחוּ הַרְאִשׁוֹן אֲכָלוּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְזֶה הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוּ נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל'. כל כך חיוני תיאור זה וכל כך מורגשת בו חווית הרועה אשר היה עד-ראיה למחזות נוראים כאלה, או לפחות, שרוי בסכנה מתמדת של הופעתם.

ועוד הופעה בחיי הצאן משתקפת בנבואות ירמיהו - הלא הם העתודים ההולכים בראש העדר, ויוצאים למרעה מתוך המכלאה לפני כל העדר. פרק נ' פותח בנבואת הנחמה לישראל וממשיך להצמיד לה את נבואת החורבן על בבל. בבל זו, אשר אספה את כל עמי הארץ והגלתם אל המכלאה הגדולה אשר בארצה - גם היא תשתה מכוס החמה ונפול תיפול. ואז יפוצו מעליה ויצאו מבין שיניה כל העמים אשר כבשתם והגלתה אותם (נ', טז): 'כִּכְתוּ זֹרְעֵ מִבְּבֶל וּתְפֹשׂ מִגֵּל בְּעַת קִצִּיר מִפְּנֵי חֶרֶב הַיַּנּוֹה אִישׁ אֶל עַמּוֹ וַיָּפְנוּ וְאִישׁ לְאֶרְצוֹ יָנֹסוּ, אֲךָ יִרְמִיָּהוּ מֵאִיץ בְּעַמּוֹ לְהַזְדַּרֵּז וּלְצֵאת רֵאשׁוֹנָה מֵאֶרֶץ הַגְּלוּת הַמִּתְמוֹטֶטֶת. ובזאת הוא פותח את נבואת החורבן על בבל - כאילו רוצה הוא להקדים את מנוסתם של בני-ישראל מתוך בבל לפני שתשתולל שם החרב ותתלקח מהומת העמים. ומלבו מתפרץ המשל אשר חי יום לנגד עיני הרועה: הנה העתודים הם הראשונים הנדחקים ויוצאים מן המכלאה אל מרחב המרעה, והוא קורא לעמו לעשות אף הוא כך (נ', ח): 'יָדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כְּשָׂדִים צֵאוּ וְהָיוּ כְּעֵתוּדִים לְפָנָי צֵאוּ'.

לא רק ביציאת בבל צפות ועולות תמונות מחיי הצאן. גם בשיבת העם לארצו רואה הנביא את העדר השב אל נווהו (כשם שאת חורבן העם הוא רואה כתוצאה מתעיית צאן ישראל מנוהו אל הרים זרים). נבואות-הנחמה הליריות ביותר משתפכות בתיאורי עם ישראל כ"צאן האובדות" אשר שבו אל מרעיתן ואל רועם האהובים (נ', יט): 'וְשִׁבְבֹתִי אֶת יִשְׂרָאֵל אֶל נוֹהוּ וְרֹעֵה הַפֶּרְמֶל וְהַבָּשָׂן וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׁבַּע נִפְשׁוֹ. מה נוגעת אל הלב התמונה הזאת של עם ישראל הרועה שוב בהריו הדשנים כרעות הצאן בנווהו, אך לא רק במשל ידבר ירמיהו. עיניו כלות לראות לא את עמו בלבד רועה בהריו, אלא את צאנם ובקדם ממש, אלה היצורים אשר הם חלק בלתי נפרד מחוויית חייו הוא וחיי העם.

(מתוך: נגה הראובני, אור חדש על ספר ירמיהו)

(ויקיפדיה / Phillip Capper)